

Aanbodeconomie en prikkels

PROF. DR. A. HEERTJE*

Inleiding

De val van het kabinet-Van Agt II staat niet los van de verschraling van de economische discussie in ons land. De kern van de monetaristische aanpak van de inflatie en de werkloosheid is zo langzamerhand wel voldoende bekend. Zonder twijfel heeft de President van De Nederlandse Bank kans gezien deze in de beraadslagingen van het kabinet te doen verwerken. Daartegenover is een orthodox keynesiaans schema gesteld door de vroegere bewindsman van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, drs. J. M. den Uyl. Door de verschraling van de discussie tot deze twee scenario's zijn de tegenstellingen echter onnodig verscherpt.

In de discussies had het derde scenario, waarbij met een stelsel van maatregelen de aanbodkant van de economie wordt vernieuwd en gestimuleerd, niet mogen ontbreken. Langs die weg had ook een synthese tot stand kunnen komen tussen de monetarische en de keynesiaanse aanpak, namelijk door een groot deel van het orthodoxe keynesiaanse scenario te vervangen door aan de aanbod-economie ontleende benaderingen. Het combineren van een strakke monetaire politiek, die leidt tot een lagere inflatiegraad en daardoor tot een dalende rente, met op de aanbodkant van de economie georiënteerde impulsen, is mijns inziens in beginsel het recept dat onze economie uit de moeilijkheden kan helpen. Een dergelijk recept had met klem van argumenten moeten worden verdedigd door de bewindsman van Economische Zaken. Dan zou onder meer zijn gepleit voor een grootscheepse belastingverlaging in plaats van voor het invoeren van een zogenaamde solidariteitsheffing, die wel leidt tot hogere belastingtarieven maar niet tot hogere belastingontvangsten en daarom ook beter „genadeklapheffing” kan worden genoemd. Het afschaffen van de automatische prijscompensatie, waarvoor wij in ander verband hebben gepleit, is een ander voorbeeld 1).

Het staat voor ons vast dat in de komende kabinetsperiode de combinatie van monetarisme en aanbodeconomie, aangevuld met het op peil houden van de consumptieve vraag, in het beleid de boventoon zal voeren. Van een dergelijk beleid kan ook veel worden verwacht, nu in Amerika zich de eerste tekenen van een verbetering aandienen. Tegen deze achtergrond maken wij enkele opmerkingen over de rol van prikkels in het economisch leven.

Prikkels

Een economisch systeem met gedecentraliseerde besluitvorming heeft verantwoorde financiële prikkels

nodig om de voorkeuren van de economische subjecten omtrent aard en hoeveelheden van de goederen te vertalen in een stroom van goederen en om de vernieuwing van produkten en productieprocessen in beweging te houden. De inzet van produktiefactoren vergt het afwegen van financiële opbrengsten en kosten. In het economisch leven spelen ook niet-financiële prikkels een rol, zoals het streven naar macht, aanzien en prestige en het verbeteren van de kwaliteit van het bestaan.

De uitwerking en verwerking van deze niet-financiële prikkels in het economisch leven vallen echter mede onder de klem van een financiële calculatie, ook al is de beslissing omtrent de allocatie van de produktiemiddelen niet uitsluitend bepaald door de uitkomst van de financiële calculatie. Anderzijds kan men in het economisch leven ook onverantwoorde financiële prikkels onderkennen. Zo heeft de Toxopeus-ronde met betrekking tot de ambtenarensalarissen vooral in de sfeer van het hoger onderwijs geleid tot een toevloed van werknemers die volstrekt ongeschikt zijn voor wetenschappelijk werk, maar die afkwamen op de gunstige arbeidsvoorwaarden. Ruwweg kan men stellen dat de kwaliteit van het universitaire personeel zich sinds 1963 omgekeerd evenredig heeft ontwikkeld met de groei van de salarissen. Het grote aantal Pais-professoren vormt daar de trieste illustratie van. Eerst nu begint men het functieloze inkomen enigszins te beperken.

In het kader van het aanbodeconomie-scenario zijn echter verantwoorde financiële prikkels nodig om de groei opnieuw te stimuleren. In dit verband is eerst het besef nodig dat het streven naar het verbeteren van de individuele positie zowel in de publieke als in de particuliere sector een overheersende rol speelt. Dit besef dient vergezeld te gaan van het inzicht dat verzet daartegen een gevecht tegen de bierkaai is en dat veeleer kan worden gepoogd deze feitelijke omstandigheid in maatschappelijk positieve zin om te buigen. Het merkwaardige idee dat in de publieke sector door politici en bureaucraten het algemeen belang wordt behartigd, is rijp voor vervanging door het inzicht dat politici en bureaucraten ook een door hun institutionele positie bepaalde inhoud geven aan wat zij als hun persoonlijk belang zien. Voor de particuliere sector is het inzicht al lang gemeengoed dat het behartigen van persoonlijke belangen de overheersende drijfveer voor het economisch handelen vormt.

*Hogleraar economie aan de Universiteit van Amsterdam.
1) Zie A. Heertje en E. van der Wolk (red.), *Werkloosheid. Verwording en verwachting*, Keesing, Amsterdam, 1982.

Een verbijzondering van dit inzicht heeft betrekking op de betekenis van financiële prikkels: het streven naar zo hoog mogelijke inkomens door de werknemers en het streven naar meer winst en groei van de omzet door ondernemers. Aanbodeconomen leggen er de nadruk op dat door niet-marktconforme inkomensmaatregelen effecten ontstaan, tegengesteld aan die welke worden beoogd. Het invoeren van een minimumjeugdloon onafhankelijk van de verrichte arbeidsprestaties, verhoogt *à la longue* niet het inkomen van de jongeren, maar slechts de jeugdwerkloosheid. Het wegnemen van de prikkel arbeid aan te bieden door ook niet-werken op sociale gronden gelijkwaardig te belonen, bevordert de werkloosheid. Het stringente stelsel van sociale zekerheid met betrekking tot ontslag, los van de vraag of op een rendabele wijze arbeid wordt aangeboden, remt de neiging af een vraag naar arbeid uit te oefenen. Wil men de arbeidsmarkt beter laten werken, dan valt niet te ontkomen aan de ordinare vaststelling dat het verband tussen inkomen en arbeidsprestatie moet worden hersteld en dat dit verband minder moet worden belast door externe regulering dan nu het geval is.

Ook met betrekking tot het ondernemen geldt dat het perspectief op meer winst moet worden geopend om een herstel van innovatieve activiteiten te bewerkstelligen. Het is niet zo dat ondernemers risico aangaan met het oog op het behoud of het scheppen van werkgelegenheid. Zij gaan risico's aan met het oog op het maken van winst. Wordt iets van dit oogmerk verwezenlijkt, dan kan ook een vraag naar arbeid op gang komen. Het op gang brengen van onze economie vergt dan ook het inspelen op de winstprikkel van de ondernemers, zonder daarbij het schaamrood op de kaken te krijgen.

Misverstand

Het is een bekend misverstand, dat vooral opgeld doet in kringen van zich socialistisch noemende politici, dat het beklemtonen van het belang van deze financiële prikkels de samenleving materialistischer maakt. Er wordt dan niet beseft dat het bevorderen van groei van activiteiten door het spel van de financiële prikkels juist de ruimte schept voor het oplossen van verdeelvraagstukken van allerlei aard, waardoor zwakkere groepen kunnen worden beschermd. Door dit misverstand heeft het gedrag van socialistische politici onbedoeld vaak een asociale uitwerking op de samenleving.

In de eerste plaats komen door het winstherstel van de ondernemingen de middelen vrij om in de publieke sector allerlei voorzieningen te treffen die de individuele welvaart van de mensen verhogen en waarbij de aanwending van de middelen overwegend door niet-financiële gezichtspunten kan worden bepaald. De thans ontstane situatie wordt juist gekenmerkt door een uitholling van de publieke sector die een rechtstreeks gevolg is van de ontreding van de particuliere sector. In de publieke sector is daarom nu een door financiële gezichtspunten bepaalde sanering nodig. De weerstand daartegen van de zijde van de bureaucraten is vaak veeleer ingegeven door het belang dat zij zelf hebben bij het handhaven van de budgetten dan door het belang van de bevolking. Is deze saneringsfase achter de rug, dan kunnen de resultaten van een

gezond werkend bedrijfsleven mede worden aangewend voor het voorzien in collectieve behoeften.

In de tweede plaats is in het recente verleden gebleken hoezeer de individuele welvaart ook afhankelijk is van niet in markttransacties te vertalen gezichtspunten: arbeidsvreugde, een schoon milieu en het behoud van de natuur. Welnu, ook voor het voorzien in deze behoeften geldt dat een met winst werkend bedrijfsleven een betere garantie biedt dan een bedrijfsleven dat op grote schaal verlies lijdt. Socialisten zouden eindelijk eens moeten leren het *maken* van winst te onderscheiden van het *bestemmen* van de winst. Zij zouden bovendien moeten inzien dat de discussie over de verdeling niet aan de groei vooraf gaat, maar erop volgt. Daartegenover staat dan dat met name de ondernemers meer oog dienen te krijgen voor de eisen die aan het vernieuwen van de besluitvorming worden gesteld, indien rekening wordt gehouden met gezichtspunten die niet in de traditionele markttransacties tot uitdrukking komen.

Conclusie

Geen scenario voor economisch herstel dient te worden verabsoluteerd. Een inventieve cocktail van monetarisme, „supply-side economics” en een scheutje keynesianisme lijkt de beste garantie te bieden op een verbetering van onze economische situatie. De suggestie de prijscompensatie af te schaffen wordt nu in positieve zin in de publiciteit besproken, nadat deze suggestie welwillend is overgenomen door drs. Wöltgens, lid van de Tweede Kamer 2). Ook hebben wij gepleit voor het afschaffen van het trendbeleid voor de ambtenaren, de ontkoppeling van lonen en sociale uitkeringen en het saneren van het stelsel van sociale zekerheid (zie het hiervoor vermelde boek). Al deze maatregelen komen neer op het verwerken van een grotere dosis aanbodeconomie-elementen in het beleid dan tot nu toe is gebeurd.

Zonder prikkels is er in het economisch leven geen beweging. Wie onze economie weer in het spoor van selectieve groei en herstel van werkgelegenheid wil brengen, zal de optimaliteit van de prikkels uit dat oogpunt moeten bezien. Die optimaliteit krijgt alleen maar inhoud door ook aan geldelijke calculaties, motieven en oogmerken in de particuliere en publieke sector de ruimte te geven. Dat het uiteindelijk gaat om subjectieve behoeftenbevrediging krachtens het ruime welvaartsbegrip, doet daaraan niets af.

A. Heertje

---

2) Deze suggestie maakt ook deel uit van het herstelprogramma dat drs. Van der Wolk en ik onlangs hebben ontvouwd in het in voetnoot 1 genoemde boek. Ook verscheidene andere onderdelen daarvan hebben al wortel geschoten. Zo is ondanks het enorme gehuil van vrijwel de gehele linkse pers over onze suggestie van een extra-parlementair kabinet, nu in feite een dergelijk op wisselende meerderheden en globale afspraken steunend kabinet van start gegaan.